

Кулик К. Д. – асистент кафедри кримінології та кримінально-виконавчого права Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого

АСПЕКТИ ВІКТИМОЛОГІЧНОГО ЗАПОБІГАННЯ РОЗБЕЩЕННЮ НЕПОВНОЛІТНІХ В УКРАЇНІ

На сьогодні захист дітей від статевих злочинів є одним із основних напрямів діяльності міжнародного співтовариства. Україна обрала курс на євроінтеграцію, що зумовлює необхідність приведення її законодавства у відповідність до норм міжнародних правових актів і втілення їх в життя. Розбещення неповнолітніх є проявом злочинних посягань на статеву недоторканість осіб, які не досягли шістнадцятирічного віку. Воно становить серйозну суспільну небезпеку, оскільки порушує нормальний фізичний, психічний та моральний розвиток неповнолітніх.

За даними Департаменту інформаційно-аналітичного забезпечення МВС України та Відділу ведення Єдиного реєстру досудових розслідувань та інформаційно-аналітичної роботи Генеральної прокуратури України, упродовж 2003–2016 рр. було зареєстровано 3797 випадків розбещення неповнолітніх та засуджено 1186 осіб за його вчинення. Щорічно вчиняють приблизно 271 злочин, передбачений ст. 156 Кримінальним кодексом України. Проте офіційна статистика не відображає фактичний рівень розбещення неповнолітніх, оскільки злочини мають високу латентність, яка відповідно до результатів кримінологічного дослідження у 6 разів перевищує кількість облікованих діянь.

Таким чином, постає необхідність розроблення та реалізації заходів запобігання цьому негативному явищу. Потрібно звернути увагу на те, що ці заходи повинні бути спрямовані не лише на потенційного злочинця, а й на потенційну жертву – *віктимологічне запобігання*. Віктимологічне запобігання – це самостійний напрям запобігання злочинності, що охоплює комплекс заходів та діяльність, спрямовану на зниження рівня групової (масової) та індивідуальної віктимності, а також зменшення кількості жертв злочинів у суспільстві [1, с. 9]. Віктимологічне запобігання розбещенню неповнолітніх передбачає девіктимізацію, що являє

собою вид профілактичної роботи, метою якої є нейтралізація або усунення негативних наслідків віктимізації, а також реабілітація конкретних жертв злочинів [2, с. 10]. Саме цей напрям діяльності різних суб'єктів має стати ключовим у процесі дослідження та усунення віктимогенних чинників. Зважаючи на специфіку віктимологічного запобігання, доцільно активізувати застосування заходів виховного, психологічного, медичного та правового характеру до осіб, яким ще не виповнилось 16 років.

Заходи виховного впливу є основою віктимологічного запобігання розбещенню неповнолітніх, адже вони найповніше охоплюють весь спектр соціального життя. Первинна соціалізація дитини відбувається в сім'ї та школі, тому на батьків та педагогів покладено основний обов'язок із виховання дитини. Для зниження рівня віктимності дитини необхідним є: 1) систематичний догляд за нею з метою завчасного виявлення можливих відхилень у її розвитку; 2) правильне загальне та статеве виховання, формування культури спілкування [3, с. 216–217]; 3) адекватне статево-рольове самовизначення дитини; 4) виховання в дитини навичок поведінки в нестандартних ситуаціях; 5) проведення роз'яснювальних бесід на теми статевого розвитку; 6) формування у дитини довіри до батьків, педагогів і працівників правоохоронних органів тощо.

Статеве виховання є основним напрямом формування у підростаючого покоління правильного розуміння всіх аспектів цього питання. У науковій літературі не існує єдиного підходу до поняття «статеве виховання». Доцільним вбачаємо визначення надане Радою США зі статевого інформування та виховання (Sexuality Information and Education Council of the United States). Так, статеве виховання – це процес отримання інформації, формування взаємовідносин, цінностей та установок протягом життя людини [4]. Йдеться саме про інформацію, що стосується статевої освіти, впливу широкого спектра переконань і підходів до статевого життя та сексуальності. Важливого значення набуває виховання в особи переконань, навичок, які відповідають нормам моралі суспільства, що дає змогу людині свідомо робити вибір у статевих взаємовідносинах.

Найбільшу ефективність цей процес має за раціонального підходу до вибору віку, з якого необхідно розпочинати статеве виховання. Західні дослідники вважають, що воно має

розпочинатися ще до пубертатного періоду, тобто до моменту досягнення статевої зрілості. Практичні психологи дотримуються думки, що така обізнаність дітей вже у ранньому віці закладає підґрунтя для засвоєння більш складних знань у майбутньому. Ця теза також була наявна у висновках проведеного нами анонімного анкетування психологів дитячих садків, шкіл і приватних психологів щодо можливості раннього статевого виховання дітей. Таким чином, 55,5 % респондентів погодились, що статеве виховання потрібно розпочинати з 2–5 років, у період усвідомлення дитиною своєї статевої приналежності. Звісно, знайомство з елементами сексуальності відбувається поступово, залежно від індивідуального розвитку дитини. Необхідно навчати дітей спілкуванню з однолітками, зокрема з дітьми незалежно від статі, формувати у них високі моральні якості, запобігати спокусам. Вчасне інформування та правильне засвоєння інформації про статевий розвиток людини та сексуальність надасть можливість підвищити правосвідомість, моральний та культурно-освітній рівень усіх членів соціуму.

Заходи психологічного та медичного характеру запобігання розбещенню неповнолітніх застосовують до дітей, у яких виявлено розумові, фізичні чи психічні відхилення. З метою їх корекції відповідні фахівці проводять психотерапевтичну роботу.

Необхідним елементом є правове виховання дитини, а саме: інформування її щодо існування можливості заподіяння їй шкоди іншими людьми; опис можливих протиправних дій, спрямованих проти неї; формування навичок поведінки у небезпечних ситуаціях та ознайомлення зі способами їх уникнення. Правове виховання можна здійснювати в родині, школі, гуртках тощо. Наприклад, навчання правилам поведінки в ситуації нападу можуть здійснювати як представники органів охорони правопорядку, так і громадських організацій, приватних підприємств, особи, які володіють необхідними знаннями.

Неповнолітні з неблагополучних родин досить часто стають об'єктами сексуальної експлуатації саме через власних батьків. Це спричинює суттєве знецінення для них одного з головних соціальних інститутів – сім'ї. Їхня поведінка зазвичай набуває цинізму й особливої жорстокості. [5, с. 95]. У таких ситуаціях

важливу роль відіграють навчальні заклади, які інформують дітей про різні види злочинів, їх основні прояви і випадки, коли необхідно звернутися до вчителів школи, правоохоронних органів, інших членів сім'ї. Така обізнаність неповнолітніх сприятиме зменшенню кількості вчинених злочинів та зниженню рівня латентності розбещення неповнолітніх.

Список використаних джерел

1. Головкін Б. М. Віктимізація населення в Україні: стан, детермінанти, запобігання [Електронний ресурс] / Б. М. Головкін // Теорія і практика правознавства : електрон. наук. фах. вид. – 2014. – № 2. – Режим доступу: <http://tlaw.nlu.edu.ua/issue/view/3801>. – Назва з екрана.

2. Джужа А. О. Кримінологічні засади віктимізації та девіктимізації як різновидів профілактичної діяльності / А. О. Джужа, С. М. Карпенко // Право і суспільство. – 2011. – № 1. – С. 7–11.

3. Юрченко О. Ю. Щодо питання віктимологічного запобігання злочинності неповнолітніх / О. Ю. Юрченко // Вісник Академії правових наук України. – 2006. – № 3. – С. 214–219.

4. Sexuality Informational and Education Council of the United States [Electronic resource]. – Access mode: <http://www.siecus.org/index.cfm?fuseaction=Page.viewPage&pageId=514&parentID=477>. – Title from the screen.

5. Запобігання злочинності в Україні : навч. посіб. / В. В. Голіна, М. Ю. Валуйська. – Харків : Нац. юрид. акад. України, 2007. – 107 с.